

آسیب شناسی تربیتی صیانت از کرامت زن در صیانت از امنیت دینی و اخلاقی خانواده

شیرین سعیدی^۱

چکیده

مکاتب مختلف تلاش می کنند نوعی از سبک زندگی را براساس مبانی خویش ارائه کنند. اسلام نیز با محوریت قرآن و عترت، سبک زندگی اثر بخشی را عرضه می کند. در نسخه ارائه شده از سوی اسلام زن جایگاه ویژه ای دارد و حفظ کرامت وی در ایفای این نقش بسیار مؤثر است. هدف از این تحقیق بررسی مفهوم کرامت و سبک زندگی و بررسی تأثیرات تربیتی حفاظت از کرامت زن در سبک زندگی می باشد. این تحقیق به روش توصیفی و کتابخانه ای نگاشته شده است. از نتایج این تحقیق می توان به شکل گیری شخصیت سالم، توان دین داری، کنترل خود از آلودگی های اخلاقی و اشاره کرد.

کلید واژگان: حفاظت، کرامت، زن، سبک زندگی، روش توصیفی. امنیت دینی. تربیتی. خانواده

^۱ دانش آموخته سطح ۴ حوزه علمیه قم. استاد و مدیر حوزه علمیه خواهران فاطمیه شهرستان نقده

انسان یگانه مخلوق خداوند است که از جن و ملک جایگاهی والاتر یافته است. خداوند انسان را مرتبه ای فراتر از دیگر موجودات بخشیده است و در او از روح خود یک روح شایسته و بزرگ دمیده که همگی برای او سجده میکنند حضرت حق انسان را از ملائکه هم بالاتر برده و او را جانشین خود قرار داده است. این کرامت از جانب پروردگار عالم به انسان داده شده است. و این کرامت از طریق تقوا باقی می ماند.

یکی از مهم ترین مباحث معرفتی زن مسئله حفظ کرامت و جایگاهی است که در تکوین و نظام اخلاقی و حقوقی برای او در نظر گرفته شده است. ضرورت کرامت در مهمترین گوهری که خداوند متعال به زن و مرد داده است و سر تعظیم همه فرشتگان بر آن فرود آمده، نهفته است؛ همان ویژگی خاص که خشوع و خضوع در برابر آن نشانه بندگی بوده است. کرامت انسانی زنجیره اتصال به کرامت خدایی است و امنیت داشتن، کوشش، پند پذیری و در میدان ارزش ها بودن را به همراه دارد و کسی که کرامت انسان را نادیده می انگارد و با انسان ها با تکبر و ناشایست رفتار می کند. از مهم ترین محورها در تربیت الهی رسیدن زن و مرد به کرامت نفس است که در تمام شئون سبک زندگی انسان باید احساس خود ارزشمندی ایجاد گردد.

مفهوم شناسی کرامت زن در صیانت از امنیت دینی و اخلاقی خانواده

برای واژه کرامت معانی گوناگونی ذکر شده است. کرامت به معنای ظهور امر خارق العاده از طرف کسی است که ادعای نبوت ندارد.^۱ کرامت مصدر واژه "کرم" و در لغت به معنای بزرگواری، بزرگی کردن و سخاوت آمده است.^۲

کرامت مخصوص بندگان خاص خداوند است.^۳ اما با ادعای نبوت و تحدی یا اثبات حق همراه نیست.^۴ به گفته علامه طباطبایی کرامت، امری است که به واسطه تقرب در پیشگاه خدا و لطافت روح و صفای باطن انسان صادر می شود؛ ولی نه برای اثبات حق با تحدی هموردطلبی؛ اگرچه ممکن است به صورت اتفاقی حقی با آن اثبات شود.^۵ از این رو همه کارهای خارق العاده ای که پیامبران، امامان (ع) و اولیای خدا به اذن الهی انجام می دهند، ولی همراه با ادعای نبوت نیست، کرامت به شمار می آیند.^۶

ابن فارس یکه تاز تبیین معنای اصلی لغت با دقت در معنای کرم دو باب برای آن بیان می کند: شرافت نفسانی یا شرافت اخلاقی و کریم را که از اسماء الهی است به بخشاینده گناهان بندگان معنا کرده است.^۷

ابن اثیر کرم را به معنای خیر، نیکی، شرف و فضیلت میداند و می گوید "کریم کسی است که خویشتن را از آلودگی به هر آنچه مخالفت و عصیان پروردگار است، منزّه و دور می گرداند."^۸

^۱ جعفر، سجادی، فرهنگ معارف اسلامی، انتشارات کومش، تهران، ۱۳۶۳ش، ج ۴، ص ۱۵.

^۲ علی اکبر، قرشی، قاموس قرآن، دارالکتب الاسلامیه تهران، ۱۴۱۲ق، ج ۶، ص ۱۰۳.

^۳ مصباح یزدی، آموزش عقاید، ۱۳۸۴ش، ص ۲۲۱

^۴ احمدی، تناقض نما یا غیب نمون؛ نگرشی نو به معجزه، ۱۳۸۹ش، ص ۳۵۵

^۵ محمد حسین، طباطبایی، اعجاز قرآن، مرکز نشر فرهنگی رجاء، تهران، ۱۳۶۲ش، ص ۱۱۶

^۶ محمدتقی، مصباح یزدی، راه و راهنماشناسی، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۹۷ش، ص ۱۷۸

^۷ احمد، ابن فارس، معجم مقاییس اللغة، مکتبه الاعلام الاسلامی، ج ۵، ۱۴۰۴، ص ۱۷۱-۱۷۲

^۸ ابن اثیر، النهایه فی غریب الحدیث، مؤسسه اسماعیلیان، قم، چاپ ۴، ج ۲، ۱۳۶۴، ص ۵۳۵

مفهوم سبک زندگی در صیانت از امنیت دینی و اخلاقی خانواده

سبک زندگی از ترکیب دو واژه سبک و زندگی با دو بار معنایی متفاوت تشکیل شده است. معنای لغوی واژه زندگی روشن است، اما در تعریف واژه سبک در لغت‌نامه‌های فارسی و غیر آن، معانی گوناگون درج شده است که اگرچه ریشه در کاربرد آن در علوم مختلف دارد. "در زبان فارسی، واژه سبک در روند مفهومی خود، ابتدا و به شکل غالب در سبک شناسی ادبی و هنری به کار می‌رفت." اما به تدریج در دیگر حوزه‌ها نیز کاربرد یافته است. این کلمه به معنای طرز، شیوه، روش (فرهنگ فارسی معین، فرهنگ لغت عمید) طرز خاصی از نظم یا نثر، گداختن چیزی را پس از ریختن آمده است. ^۱ در زبان عربی، این واژه از مصدر ثلاثی مجرد است که در سه مورد معنا پیدا می‌کند: ۱. نقره را گداخت و در قالب ریخت؛ ^۲ سخن را اصلاح و نیکو کرد؛ ^۳ تجربه‌ها وی را آزمود. اما امروزه در زبان عربی از معادل اسلوب برای معنای سبک بهره می‌برند. ^۵ در زبان انگلیسی، معادل این واژه style است style. از اصل لاتینی stilus و فرانسه قدیم stylus گرفته شده که به معنی اشیای نوک‌تیز فلزی (مانند نیزه) بوده است. (American heritage, 2000)

در مجموع ترکیب سبک زندگی در لغت‌نامه‌ها، دو معنا را به خود اختصاص داده است که عبارت‌اند از: ۱. روش زندگی فرد، گروه یا فرهنگ (Webster online Dic, 2004)؛ ۲. روش خاصی از زندگی یک شخص یا گروه. (the concise oxford Dic, 1990) بنابراین، سبک زندگی عبارت‌است از: "شیوه زندگی یا سبک زیستن که منعکس‌کننده گرایش‌ها و ارزش‌های فرد یا گروه است و همچنین عادات، نگرش‌ها، سلیقه‌ها، معیارهای اخلاقی، سطح اقتصادی و ... که باهم طرز زندگی کردن فرد یا گروهی را شکل می‌دهند. این ترکیب برای معرفی نحوه و شرایط زندگی انسان استفاده می‌گردد."

^۱ علی اکبر، دهخدا، لغت‌نامه دهخدا، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۳۹، ص ۵۶۴

^۲ همان، ص ۵۶۵

^۳ احمد، ابن فارس، معجم مقاییس اللغة، مکتب الاعلام اسلامی، قم، ۱۴۰۴، ج ۳: ۱۲۹

^۴ فوام فرام، بستانی، فرهنگ ابجدی، انتشارات اسلامی، تهران، ۱۳۷۵، ص ۴۷۵

^۵ محمود، طریحی، مجمع البحرین، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۷۵، ج ۲، ص ۸۳

^۶ محمدسعید، مهدوی کنی، سبک زندگی و گستره آن در علوم اجتماعی، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، ۱۳۸۷، ص ۵۱

مؤلفه های حفظ کرامت زن در

از مهم ترین و بزرگ ترین نعمت هایی که خداوند سبحان به انسان بخشیده است، نعمت کرامت، شرافت ذاتی و ظرفیت بسیار وسیع انسان برای تحولات تکاملی است که سرچشمه زندگی و حیات طیبه در دنیا و آخرت است که البته چنین زندگی و حیاتی منوط به حفظ این کرامت است.

۱- آگاهی از توانمندی های سرشتی

مبنای کرامت زن در اسلام بازگشت به ذات و خلقت انسانی اوست. زن همانند مرد عقل و اختیار دارد و راه رسیدن به کمال برای او هموار است. از این رو از آزادی و کرامت ذاتی برخوردار است. در خطاب های قرآنی کرامت زن در تساوی با مردان دانسته شد. در هیچ یک از خطاب های قرآن تفاوتی بین زن و مرد مشاهده نمی شود. هویت انسانی زن در تساوی با هویت مرد در اصل خلقت تبیین شده است اسلام با صراحت برابری زن و مرد را در خلقت و هویت انسانی بیان کرده است.

قرآن می فرماید «ای مردم از پروردگارتان که شما را از نفس واحدی آفرید و جفتش را {نیز} از او آفرید و از آن دو مردان و زنان بسیاری پراکنده کرد پروا دارید..»^۱ از نظر قرآن حقیقت مرد و زن یک چیز بوده و آن انسانیت است. مرد بودن و زن بودن از خصوصیات این حقیقت است که برای تکمیل آفرینش با دو خصوصیت ظهور نموده است و امتیاز هر یک از دیگری با داشتن تقوای الهی روشن می گردد.

امام (ره) می فرمایند: "اسلام زن را مثل مرد، در همه شئون، در همه شئون، همان طوری که مرد در همه شئون دخالت دارد، زن هم دخالت دارد... زنهار اختیار دارند؛ همان طوری که مردها اختیار دارند. خداوند شما را با کرامت خلق کرده است، آزاد خلق کرده است."^۲

^۱ سوره نساء، آیه ۱

^۲ روح الله، خمینی، صحیفه امام، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، تهران، ج ۶، ۱۳۶۸، ص ۳۰۰

از دیگر ویژگی های اهل کرامت مالکیت هوای نفس است چرا که او بر زبان، غضب و امیال خویش تسلط دارد. خوشخویی و خوش اخلاقی از آثار دیگر کرامت است. انسان کریم خوشخو و نرم است و در مقابل خواهش دیگران با قضاوت صحیح و نرم رفتار می کند.

امام حسن عسگری (ع) می فرمایند: " کریم هنگامی که با خویشتن مواجه شود، نرم می شود و انسان لئیم هنگامی که مورد لطف قرار می گیرد ریال قساوت به خرج می دهد؛ زیرا انسان کریم، انسانی ساده و از پیچیدگی و دوری ها و داشتن نیت های بد به دور است."^۱

۵- افزایش مسئولیت پذیری اجتماعی

انسان به طور فطری موجودی اجتماعی است و این حقیقت خود را در دو چهره نشان می دهد؛ یکی این که هر فرد انسانی گرایش به جامعه پذیری دارد و می خواهد زندگی اجتماعی داشته باشد و زندگی بدون تعامل با دیگران برای وی دشوار است و دیگر این که هر فردی نسبت به دیگری احساس مسئولیت می کند و خود را در سرنوشت دیگران و دیگران را در سرنوشت خویش مؤثر می داند. مسئولیت پذیری اجتماعی نوعی احساس التزام به عمل یا واکنش فردی در موقعیت های گوناگون به دلیل تقید به سایرین است که نتیجه آن نوعی احساس تعهد و پایبندی به دیگران و تبعیت از قواعد و معیارهای اجتماعی و درک قواعد گروهی است که در ذهن و رفتار فرد شکل می گیرد.^۲

حفظ کرامت انسانی باعث تقویت جامعه پذیری آدمی و مسئولیت پذیری نسبت به هموعان خود می شود. از این رو در آموزه های دینی که بر کرامت انسانی استوار است بر مسئولیت پذیری اجتماعی که یکی از مهم ترین و هدفمندترین بخش تربیت آدمی است تأکید شد. آثار سودمندی که به برکت ارتباط با جامعه و اجتماع

^۱ محمدباقر، مجلسی، بحارالانوار، انتشارات داراحیاء التراث العربی، بیروت، ۱۴۰۳، ص ۲۰۸

^۲ مهدی، سبحانی نژاد، بررسی میزان توجه به مؤلفه های مسئولیت پذیری اجتماعی، نشر اندیشه های نوین تربیتی، ۱۳۸۹- ۳۲۳، ص ۱۳۹۰

نصیب انسان می شود بی شک سبب ایجاد حس مسئولیت در برابر آنان خواهد شد و در این رهگذر کم ترین وظیفه انسان بازداشتن خویش از آزار رساندن به دیگران است. بنابراین فقط در سایه احساس مسئولیت در برابر جامعه است که رعایت حقوق دیگران معنا پیدا می کند. از مهم ترین مسئولیت های انسانی می توان به مسئولیت نسبت به فرستادگان خداوند یعنی قرآن، رسول خدا، ائمه اطهار (ع) و اطاعت از آنان است. دیگر حوزه های مسئولیت انسان در رابطه با دیگران شامل همه روابط خانوادگی و خویشاوندی، همسایگان، طبقات محروم، مؤمنان، حکومت و حتی بشریت که به صورت گوناگونی چون حفظ کرامت، محبت، رعایت حقوق، اقامه قسط، همکاری و هدایت اجرا می شود.^۱

^۱ مجلسی، ص ۳۱۶

نتیجه گیری

حفظ کرامت زن از مفاهیمی است که در فرهنگ اسلامی بر آن تأکید بسیار شده و از ارزش هایی است که باید مورد توجه خاص قرار گیرد چرا که شناخت دقیق آن و کشف رابطه اش با سایر عناصر تربیتی ضروری است که باید در یافتن شیوه هایی برای تحقق و گسترش آن تلاش شود.

این موضوع که انسان کریم حافظ شئون انسان و نظام اجتماعی است و انسان لثیم بزرگترین آسیب برای اجتماع است کرامت را به نیازی ضروری در تربیت اجتماعی تبدیل می کند. کرامت مداری در روان شناسی با عنوان حرمت خود یا عزت نفس مطرح است که نیازی تربیتی است. بر این اساس برای ایجاد جامعه عزتمند در مسیر تکامل باید در تربیت انسان های کریم و حفظ کرامت انسانی کوشا بود. حتی سیاستمداران نیز باید توجه خود را به این امر مبذول نمایند چرا که اجتماع انسانی نیاز به نظامی دارد که در آن انسان ها با حفظ حقوق دیگران و احترام به یکدیگر به سوی تکامل فردی و جمعی حرکت کنند.

منابع

- ۱- قرآن کریم
- ۲- نهج البلاغه
- ۳- ابن اثیر، النهایه فی غریب الحدیث، مؤسسه اسماعیلیان، قم، چاپ ۴، ج ۲، ۱۳۶۴
- ۴- ابن فارس، احمد، معجم مقاییس اللغة، مکتب الاعلام الاسلامی، قم، ۱۴۰۴
- ۵- احمدی، محمد امین، تناقض نما یا غیب نمون؛ نگرشی نو به معجزه، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، تهران، ۱۳۸۹ش
- ۶- آمدی، عبدالواحد، غرر الحکم و دررالکلم، انتشارات دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۷۳
- ۷- بستانی، فواد فرام، فرهنگ ابجدی الفبایی عربی، انتشارات اسلامی، تهران، ۱۳۷۵
- ۸- حرانی، حسن، تحف العقول، جامعه مدرسین، قم، ۱۴۰۴
- ۹- حیدری فرد، معصومه، حیا از منظر آیات و روایات، آثار پیامدهای فردی و اجتماعی، مدرسه علمیه حضرت زینب (ع)، مشهد، ۱۳۹۱
- ۱۰- خمینی، روح الله، صحیفه امام، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، تهران، ج ۶، ۱۳۶۸
- ۱۱- سبحانی نژاد، مهدی، بررسی میزان توجه به مؤلفه های مسئولیت پذیری اجتماعی، نشره اندیشه های نوین تربیتی، ۱۳۸۹-۱۳۹۰
- ۱۲- سجادی، جعفر، فرهنگ معارف اسلامی، انتشارات کومش، تهران، چاپ ۴، ج ۴، ۱۳۶۳ش.
- ۱۳- شیروانی، علی، نهج الفصاحه، انتشارات دارالفکر، قم، ۱۳۸۵
- ۱۴- طباطبایی، محمدحسین، اعجاز قرآن، مرکز نشر فرهنگی رجاء، تهران، ۱۳۶۲ش
- ۱۵- طریحی، محمود، مجمع البحرین، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۵
- ۱۶- فقیهی، علی، بررسی عوامل تربیتی و روان شناختی مؤثر بر دین داری دانشجویان، نشریه پژوهش های کاربردی روان شناختی، ۱۳۹۲

- ۱۷- فقیهی، علی نقی، نقش تربیتی کرامت زن در سبک زندگی، پژوهش نامه اسلامی، ۱۳۹۶
- ۱۸- فیض الاسلام، علی نقی، ترجمه و شرح نهج البلاغه، انتشارات فقیه، تهران، ۱۳۸۳
- ۱۹- قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، دارالکتب الاسلامیه، تهران، ج ۶، ۱۴۱۲ق.
- ۲۰- المتقی الهمدی، علاءالدین، کنز العمال فی سنن، مؤسسه الرساله، بیروت، ۱۳۷۲
- ۲۱- متقی فر، غلامرضا، شخصیت سالم در اندیشه اسلامی، نشریه اسلام و پژوهش های تربیتی، ۱۳۹۰
- ۲۲- مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، انتشارات داراحیاء التراث العربی، بیروت، ۱۴۰۳
- ۲۳- محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، انتشارات دارالحديث، قم، ۱۳۹۱
- ۲۴- مصباح یزدی، محمدتقی، آموزش عقاید، شرکت چاپ و نشر بین الملل سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ ۱۷، ۱۳۸۴ش
- ۲۵- مطهری، مرتضی، تعلیم و تربیت در اسلام، انتشارات صدرا، تهران، ۱۳۹۳
- ۲۶- موسوی خمینی، روح الله، جایگاه زن در اندیشه امام خمینی(ره)، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام، تهران، ۱۳۹۳
- ۲۷- مهدوی کنی، محمدسعید، سبک زندگی و گستره آن در علوم اجتماعی، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، ۱۳۸۷